

MRF 2023.266/3

Vestre Landsrets dom af 18. december 2023, 3. afd., sag S-1624-22
(Erik P. Bentzen, Jon Esben Hvam og Rikke Jørgensen (kst.))

Anklagemyndigheden mod T (adv. Birgitte Nygaard Christensen)

Bøde på 1.500 kr. og månedlige tvangsbøder på 2.000 kr. for fjernelse af beskyttet stendige og manglende efterkommelse af påbud om retablering. Bøden nedsat pga. sagsbehandlingstiden.

I 2014 blev Syddjurs Kommune opmærksom på, at T var i gang med at fjerne dele af et stendige beskyttet efter museumslovens § 29 a beliggende på T's landbrugsejendom. Ved Moesgaard Museums efterfølgende besigtigelse af ejendommen blev det vurderet, at der frem til i hvert fald 2006 havde været en digestrækning på ca. 535 m, hvoraf ca. 395 m var blevet fjernet. Efter ansøgning afslog kommunen at give lovliggørende dispensation til nedlæggelsen af digestrækningen, hvilket blev stadfæstet af Natur- og Miljøklagenævnet (NMK-600-00100). Den 10. april 2015 meddelte Slots- og Kulturstyrelsen påbud til T om retablering af diget senest den 31. marts 2017. Da T ikke efterkom påbuddet, blev der rejst straffesag mod T, hvor anklagemyndigheden nedlagde påstand om bøde og tvangsbøder, indtil påbuddet blev efterkommet. T nægtede sig skyldig og gjorde navnlig gældende, at der aldrig havde været et stendige på den pågældende strækning, men at T løbende havde fjernet et levende hegn med tjørnebuske og træer for at kunne effektivisere dyrkningen af sine marker. På baggrund af bl.a. målebordsblade, fotos og luftfotos fandt byretten, at der på strækningen havde været et dige omfattet af museumslovens § 29 a, idet nogle afvigende vidneforklaringer ikke kunne tillægges afgørende betydning, og da det heller ikke kunne tillægges betydning, at strækningen var registreret som levende hegn på et 4 cm kort fra 1988. Da T havde

fjernet ca. 395 m af diget uden først at sikre sig, at der ikke var tale om et beskyttet dige, havde T handlet groft uagtsomt og blev idømt en bøde på 8.000 kr. T blev endvidere pålagt månedlige tvangsbøder på 2.000 kr., indtil påbuddet om retablering var efterkommet, idet byretten samtidig fastsatte forvandlingsstraf for både bøden og tvangsbøderne. T ankede dommen til landsretten og fremlagde her en rapport udarbejdet af en landinspektør, der bl.a. konkluderede, at det ikke kunne påvises, at der havde været et stendige af de dimensioner, som Slots- og Kulturstyrelsen havde lagt til grund, men alene en skråning. Landsretten lagde som byretten til grund, at der havde været et beskyttet stendige på stedet omfattet af bekendtgørelse om beskyttede sten- og jorddiger og lignende § 1, stk. 1, nr. 1, og dermed tillige af museumslovens § 29 a. Den af forsvareren ensidigt indhente rapport kunne ikke føre til en anden vurdering. Landsretten tiltrådte, at T havde handlet groft uagtsomt ved ikke at berigtige det ulovlige forhold og efterkomme påbuddet om retablering, og tiltrådte ligeledes, at bøden som udgangspunkt kunne fastsættes til 8.000 kr. Som følge af sagsbehandlingstiden, som ikke skyldtes T's forhold, blev bøden dog nedsat til 1.500 kr. Landsretten tiltrådte endvidere de månedlige tvangsbøder på 2.000 kr., dog først fra 1. juni 2024. Med disse ændringer stadfæstede landsrettens byrettens dom.

Kommentar: Som i mange sager om beskyttede sten- og jorddiger beroede resultatet navnlig på en konkret bevisvurdering af, om der på den omhandlede strækning havde været et dige omfattet af museumslovens § 29 a, jf. bekendtgørelsen om beskyttede sten- og jorddiger og lignende. I ovenstående sag ansås beviskravet for løftet, også selvom der var tale om en straffesag, hvor der almindeligvis stilles høje krav til beviset, jf. kommentaren til **MRF 2022.27 V**. Både byretten og landsretten har tilsyneladende overset, at der ikke på forhånd fastsættes forvandlingsstraf for tvangsbøder, idet tvangsbøderne først forfalder til betaling, hvis tiltalte ikke efterkommer påbuddet inden for rettens frist, og forvandlingsstraf for ubetalte tvangsbøder herefter kan fastsættes med hjemmel i § 17 i lov om ikrafttræden af borgerlig straffelov m.m., jf. **MRF 2023.261 V**.

DOM

afsagt den 27. juni 2022

Rettens nr. 8-2033/2020

Politiets nr. 4200-84990-00013-17

Anklagemyndigheden

mod

T

født den 8. marts 1971

Anklageskrift er modtaget den 24. april 2020.

T er tiltalt for overtrædelse af

museumslovens § 29 p, stk. 1, jf. § 40 a, stk. 2, nr. 2 jf. stk. 1, nr. 1, samt § 29 o, stk. 4, jf. § 40 a, stk. 2, nr. 2, jf. stk. 1, nr. 2, jf. stk. 4, ved som ejer af ejendommen på matr. nr. aa og bb,

groft uagtsomt at have undladt at berigtige et ulovligt forhold samt at have undladt at efterkomme Slots- og Kulturstyrelsens påbud af 10. april 2015 om senest den 31. marts 2017 at reetablere det beskyttede dige nr. D00.128.685 på ejendommen med den følge, at tiltalte opnåede eller tilsigtede at opnå en økonomisk fordel i form af dyrkning på den del af arealet, hvor diget tidligere lå samt ved dyrkning af arealerne som én samlet mark

Påstande

Anklagemyndigheden har nedlagt påstand om, at tiltalte, T dømmes i overensstemmelse med tiltalen og straffes med bøde på 8.000 kr.

Anklagemyndigheden har endvidere nedlagt påstand om fortløbende tvangsbøder på 2.000 kr. månedligt, indtil påbuddet er efterkommet, jf. retsplejelovens § 997, stk. 3.

Tiltalte har nægtet sig skyldig.

Forsvareren har nedlagt påstand om frifindelse, subsidiært rettens mildeste dom.

Sagens oplysninger

Der er under sagen afgivet forklaring af tiltalte og af vidnerne, B, C, D, E, F og G.

Forklaringer

Tiltalte har forklaret blandt andet, at han ejer ejendommen på matr. nr. aa og bb . I skellet mellem matr. aa og bb var der tidligere et levende hegn. Han købte den østlige del af ejendommen i 1998 og den vestlige del i 2006.

På et tidspunkt i 2007 besluttede han, at det levende hegn skulle fjernes, og det blev fjernet i etaper. Det var helt naturligt at fjerne det, således at markerne blev sammenlagt. På den måde blev det nemmere og mere effektivt for ham at arbejde på markerne, og det havde derved en økonomisk betydning for ham. Han ansøgte ikke om tilladelse til at fjerne hegnet, da der var tale om et levende hegn. Den første etape, som på bilag 1-28, side 7, betegnes som "strækning 3", blev fjernet i 2007. Der var tale om et fladt stykke. Forevist luftfoto fra 2006, bilag 1-38, side 4, kan han bekræfte, at han endnu ikke var gået i gang med at fjerne hegnet på det tidspunkt. Han fjernede "strækning 1" i 2008, jf. bilag 1-28, side 7. Forevist luftfoto fra 2008 og 2010, bilag 1-38, side 5 og 6, kan han bekræfte, at det var det nederste stykke af hegnet, som han fjernede. Der var spredte træer og tjørnebuske på strækningen, men der var ingen sten. Han fjernede "strækning 2" i 2014, og denne strækning var kuperet og med træer. Der var også nogle sten, men det var marksten, som var blevet henlagt i løbet af arene. Det er ikke usædvanligt for landmænd at kaste sten ind til siden, når de arbejder på markerne. Forevist fotos, bilag 1-28, side 8 og 9, har han bekræftet, at de sten, som ses på billederne, er de henkastede sten. Forevist luftfoto fra 2016, bilag 1-38, side 7, kan han bekræfte, at der ikke længere ses noget levende hegn i skellet.

Foreholdt besigtigelse fra Moesgaard Museum med fotos, bilag 1-28, har han forklaret, at "strækning 4", som i øvrigt ikke hører til hans ejendom, ikke ligner det, som han fjernede. Der var mere bevoksning på naboens grund. Der var tale om en lang og stejl strækning med variation. Der var ingen jordvold.

Forespurgt af forsvareren har tiltalte forklaret, at dyrkning af marker kan medføre ændringer af skellet. Der er i årevis blevet pløjet på markerne og smidt marksten ind til siden. Det kan være derfor, at der ses forhøjning og flere store sten i området.

Forevist bilag A har han forklaret, at det er marksten, som blev fjernet fra strækningen. Han har ikke set et stendige på noget tidspunkt, og det kan heller ikke ses ud fra de fremlagte fotos. Der blev fjernet træer og buske fra skellet, som udgjorde det levende hegn.

Han har altid arbejdet som landmand, og han har et indgående kendskab til området, idet han er opvokset i området. Han ejer en anden ejendom, som

har stendiger. Han ved derfor godt, hvordan han skal forholde sig, når der er stendiger på markerne. I 1987/1988 blev motortrafikvejen åbnet, og i forbindelse med etableringen af vejen, blev der også fjernet et levende hegn.

Efter fjernelsen af hegnet i 2007 og 2008 hørte han ikke noget fra de kommunale myndigheder. Det var synligt for alle, at det var blevet fjernet, idet motortrafikvejen løber parallelt med markerne. Det, som han skal genetablere, svarer overhovedet ikke til det, som han har fjernet. Der er ikke blevet kørt jord væk fra området, og de sten, som han har fjernet i alt, ses på bilag A.

B har som vidne forklaret blandt andet, at han er ansat som fuldmægtig i Slots- og Kulturstyrelsen, og at han arbejder med beskyttelse af stendiger. Han har arbejdet inden for området de seneste fem år. De kommunale myndigheder har mulighed for at dispensere i forhold til ændringer af de beskyttede diger. Styrelsen er derimod tilsynsmyndighed i forhold til kommunens afgørelser. Hvis et beskyttet dige bliver fjernet uden tilladelse, sørger styrelsen for, at der bliver meddelt påbud.

Han er bekendt med sagen og det dige, som er blevet fjernet. Han er sikker på, at hele strækningen var et stendige. Styrelsen udarbejdede en anmeldelse på grundlag af en henvendelse fra Syddjurs Kommune. Kommunen havde foretaget en besigtigelse af ejendommen og vurderet, at der var blevet fjernet et stendige. Kommunen indsendte nogle fotos heraf, hvorefter styrelsen sendte en standsningsmeddelelse til tiltalte i forhold til begrænsning af skaden. Derefter blev tiltalte orienteret om, at der var tale om et ulovligt forhold, og at det skulle bringes i orden. Tiltalte blev orienteret om dispensationsmulighed. Foreholdt brev af 29. oktober 2014, bilag 1-5, har han bekræftet, at det er det brev, der blev sendt til tiltalte vedrørende fjernelse af dige og dispensationsmulighed.

Moesgaard Museum foretog en besigtigelse af strækningen den 13. november 2014. Den nordlige del af strækningen blev fotograferet og opmålt. Det er den del, som kaldes "strækning 4". Det var "strækning 2", som blev anmeldt fjernet. Styrelsen har en samarbejdsaftale med Moesgaard Museum om, at de kan foretage besigtigelser på vegne af styrelsen. Besigtigelsen fremgår af bilag 1-28, side 7. Det, som allerede er blevet fjernet, havde de naturligvis ikke mulighed for at besigtige. De så kun "strækning 4", og der blev taget fotos heraf. De havde også luftfotos, hvoraf fremgår, at der er bevoksning i skellet. Det er svært at se, hvad der var under bevoksningen. Ved fjernelse af "strækning 2" blev buske og sten fjernet, side 4 og 5, bilag 1-28. Der var også sten ved den gravemaskine, som ses på foto, side 4. Styrelsen konkluderede på baggrund af besigtigelsen og de dertilhørende fotos sammenholdt med luftfotos, at der var fjernet en del af et stendige. Der er mange stendiger på Djursland, herunder især Syddjursland.

Forevist matrikelkort, original 1, - opmålt i 1791 og gældende 1816-1864,

bilag 1-38, side 8, har han forklaret, at matrikelkortet er blevet gennemgået, og at der ikke ses en signatur for stendige på kortet. Forevist målebordsblade - udgivet i 1878 og 1956, samme bilag, side 9 og 10, har han forklaret, at diget er markeret med signatur for "jordvold eller stengærde" og med signatur for bevoksning på henholdsvis den sydlige del og hele strækningen. På 4 cm-kort, der blev udgivet i 1975, er diget markeret med signatur for "jordvold eller stengærde" for hele strækningen, jf. samme bilag, side 11. På 4 cm-kort, der blev udgivet i 1988, er diget markeret som levende hegn. Kortet er en nymåling baseret på fotogrammetrisk udtegnning, jf. samme side 12. Det er for hele strækningen, herunder også "strækning 4". Der er mange diger, der er "røget ud" ved den nye målemetode, og det beror på en fejl.

Foreholdt højdemodel (2007-udgaven), bilag 1-38, side 20 og 21, har han forklaret, at der ses højdeforskelle med stor vertikal nøjagtighed. Der er således en forhøjning i landskabet, hvor diget stod i 2006 og 2007. Det er derfor en fejl, at strækningen i 1988 er blevet kategoriseret som levende hegn. Målingerne er foretaget fra fly med en kombination af laser og radar. Der er mange punkter, der rammes, og det kan ikke afvises, at målingen rammer træer. I de nyere udgaver laves både en overflade og terrænmodel, men han ved ikke, om det er sket i denne sag. Hvis der er korn på marken, kan der godt laves målinger. Der er dog udfordringer med rapsmarker. Ved vurderingen af strækningen lagde styrelsen mere vægt på besigtigelsen, der var foretaget af Moesgaard Museum, end den måling, som fremkom af højdemodel-len.

Der blev udstedt pabud om genetablering af strækningen inden for en frist i 2017. Det er sædvanlig praksis, at det skal reetableres. Forevist bilag A har han forklaret, at der er tale om den sydlige del af strækningen. Det kan ikke være sten fra stendiget, der ligger dér.

C har som vidne forklaret blandt andet, at han er ansat som sagsbehandler i Syddjurs Kommune, og at han er uddannet biolog. Han er bekendt med sagen. På et tidspunkt fik kommunen en anmeldelse om fjernelse af dige. Kollegaen, H , tog ud for at kigge på området og konstaterede, at der muligvis var tale om et strafbart forhold. Sagen blev oversendt til styrelsen, som konstaterede, at der var tale om et stendige. Der var mulighed for at søge om dispensation, hvilket blev gjort. Der blev imidlertid givet afslag herpå, som blev påklaget. Kommunens afgørelse blev stadfæstet. Lovgivningen er restriktiv i forhold til bevaring af stendiger. Kommunen kan tillade mindre gennembrud af stendiger, men der var tale om et større gennembrud i denne sag. De var på besigtigelse med tiltalte og tiltaltes far, og på det tidspunkt var der ikke noget tilbage af diget. Forevist kort, bilag 1.38, side 14, har han forklaret, at han ikke kan huske, om han besigtigede "strækning 4". Formålet med besigtigelsen var at vurdere om, der var grundlag for dispensation. H opstartede sagen, men de var begge sagsbehandlere på sagen.

D har som vidne forklaret blandt andet, at han er far til tiltalte, og at han ejede ejendommen fra 1982 til 1990'erne. Inden 1982 forpagtede han ejendommen. Han har derfor altid kendt ejendommen.

Forevist foto, bilag 1-38, side 3, har han forklaret, at der aldrig har været et stendige mellem markerne. Når markerne dyrkes, vil der opstå højdeforskel i skellet. Der var tjørnebuske og træer i skellet. Han plantede ikke noget der, men han tyngede ud i det. Der var meget kuperet på strækningen. Motortrafikvejen blev anlagt i perioden fra 1985 til 1987, og der blev også fjernet noget i den forbindelse. Der var ingen, der talte om, at det var et stendige på det tidspunkt. "Strækning 4" hører til naboejendommen. Det er heller ikke et dige. Der er ingen sten, og det ses tydeligt på billederne i bilag 1-18. Med arene er sten blevet kastet ind til siden, når maskinerne har kørt på markerne. På den måde er der også skabt en forhøjning.

E har som vidne forklaret blandt andet, at han var ejer af naboejendommen i 42 år. Han købte ejendommen i 1964, og han solgte den i 2006. Han drev landbrug fra stedet.

Forevist foto nr. 3, bilag 1-38, har han forklaret, at det første stykke af strækningen var fladt med tjørnebuske. De kunne bare køre igennem med traktor. Der var ingen forhøjning. Herfra steg det i terræen, men der var fald til den anden side. Det var på grund af arbejdet på markerne, at det steg i terræen. Der har aldrig været et stendige på grunden - heller ikke den resterende del af strækningen. Han kan godt have smidt en sten ud til siden, og det kan hans forgænger også have gjort.

F har som vidne forklaret blandt andet, at han har boet på naboejendommen siden 1966. Hans far er E. Han drev landbrug med sin far.

I skellet mod J-vej var der en tjørnehæk, og der var blandet bevoksning på midten. Skellet var bredere op ad bakken. Der har aldrig været et stendige i skellet. Der kan godt have været smidt sten i skellet. De er dog væk i dag. På "strækning 4" var der mindre beplantning, og terrænet gik ned ad dér. Han kan ikke huske, om der var flere sten dér.

G har som vidne forklaret blandt andet, at han er uddannet biolog, og at han har rådgivet tiltalte i sagen. Han har været selvstændig siden 2008, og han har stor ekspertise inden for digesager. Det er hans opfattelse, at der aldrig har været tale om et stendige på strækningen. Da tiltalte fik besked om i 2014, at der var tale om et stendige, anfægtede de det. De sagde, at det var et skel med et levende hegn, som de siden har fastholdt. Det er korrekt, at der blev søgt om dispensation, men det var de nødt til for at undgå flere henvendelser fra myndighederne.

Forevist foto nr. 1, bilag 1-28, har han forklaret, at der ses træer, der er ble-

vet fjernet fra strækningen. Det er "strækning 4", der ses fra syd. Det er ganske sædvanligt, at træer fjernes, når der har været tale om et læhegn. Det var tydeligt, at jorden havde samlet sig om træerne, og på den måde blev der opbygget en form for forhøjning. De sten, som ses på foto nr. 2, er fjernet fra strækningen. Der har været samlet sten i mange år, men i forhold til strækningens længde er der ikke tale om mange sten. På foto nr. 3 ses tværsnittet. Det er taget fra syd mod nord, og hvis der havde været tale om et stendige, ville der have været sten og ikke jord, som ses tydeligt på fotoet. Normalt ville diget blive lavet af andet end sand, som ikke er blevet tilført på noget tidspunkt. Hvis forhøjningen er dannet som følge af sandfygning, er det mere sandsynligt, som det ser ud. På foto nr. 4 ses sten, som også kan være smidt. Der er ikke et opbygget stengærde. Man kan ikke se et stendige på foto nr. 7, 12 og 13. Der er enkelte sten, men det gør det ikke til et stendige.

Forevist 4 cm-kort udgivet i 1988, bilag 1-38, side 12, har han forklaret, at det fremgår af kortet, at der er tale om et levende hegn. Det er ikke en registreringsfejl, der er blevet begået i forbindelse med udarbejdelse af kortet.

Højdemodellen har han set tidligere, men han har ikke et nærmere kendskab til malingsmodellen. Han ved dog, at målingen foregår bedst ved flad jord end ved beplantning. Det er blevet beskrevet, at der skal være en lodret mur mod øst. Faldet mod øst passer med sandfygning, og der kan ikke have været en lodret væg mod øst samtidig med fald mod øst.

Forevist støttebilag og bilag A har han forklaret, at der ikke er blevet fjernet sten som anført i relation til genetableringen. Det er mange vognlæs, som skulle have været kørt væk.

Sagens øvrige oplysninger

Der har under sagen været fremlagt kort- og fotobilag.

Rettens begrundelse og afgørelse

Tiltalte har nægtet sig skyldig og har forklaret, at der ikke har været et beskyttet dige på ejendommen, men at der derimod på den i sagen omhandlede strækning har været et levende hegn med tjørnebuske og træer. Tiltalte har bekræftet, at han i 2007, 2008 og 2014 fjernede buske og træer på strækningen.

Det fremgår af høje målebordsblade udgivet i 1878, at strækningen er markeret med signatur for "jordvold eller stengærde" med signatur for bevoksning på den sydlige del. Af lave målebordsblade udgivet i 1956 fremgår, at strækningen er markeret med signatur for "jordvold eller stengærde" med signatur for bevoksning på hele strækningen. Endvidere fremgår det af 4 cm-kort udgivet i 1975, at strækningen er markeret med signatur for "jordvold og stengærde" med bevoksning på hele strækningen.

Af fotos, højlemodellen 2007, ses mørke skygger på den i sagen omhandlede strækning. Strækningen fremstår ensformet og tydelig. Retten lægger efter bevisførelsen til grund, at der på den omhandlede strækning har været en forhøjning, som nu er blevet fjernet.

Herefter og efter bevisførelsen i øvrigt, herunder de foreviste luftfotos, der er optaget i 2002, 2006, 2008, 2010 og 2016, sammenholdt med karakteren af den bevarede strækning, som blev besigtiget den 13. november 2014 af Moesgaard Museum, må det anses for bevist, at den i sagen omhandlede strækning, som tiltalte har fjernet, har været et dige, som er omfattet af beskyttelsen i museumslovens § 29 a.

Det bemærkes herved, at den omstændighed, at strækningen er registreret som levende hegn i 4 cm kort udgivet i 1988, ikke kan føre til et andet resultat. De afgivne vidneforklaringer kan ikke tillægges afgørende betydning for digets karakter. Nogle af vidnerne ville således heller ikke betegne det stadig eksisterende digestykke som et stendige. Der er herefter og efter de forelagte fotos og de afgivne vidneforklaringer ikke grundlag for at antage, at diget skulle være ophørt netop ved tiltaltes grund og derefter afløst af en digelignede struktur opstået ved bearbejdning af markerne og sandflugt.

Tiltalte har undladt at berigtige det ulovlige forhold ved at reetablere diget, ligesom han har undladt at efterkomme Slots- og Kulturstyrelsens påbud af 10. april 2015, genfremsendt den 7. november 2016, om senest den 31. marts 2017 at reetablere det beskyttede dige nr. D00.128.685. Tiltalte, der har fjernet ca. 395 meter af diget uden først at sikre sig, at der ikke var tale om et beskyttet dige, findes derfor at have handlet groft uagtsomt.

Efter det anførte finder retten, at tiltalte er skyldig i overensstemmelse med tiltalen.

Straffen fastsættes til en bøde på 8.000 kr., jf. museumslovens § 29 p, stk. 1, jf. § 40 a, stk. 2, nr. 2, jf. stk. 1, nr. 1, samt § 29 o, stk. 4, jf. § 40 a, stk. 2, nr. 2, jf. stk. 1, nr. 2.

Forvandlingsstraffen fastsættes som nedenfor bestemt.

Tiltalte har pligt til at reetablere diget svarende til omfanget før hans fjernelse af diget. Omfanget af reetableringspligten fremgår af påbuddet. Tiltalte skal betale tvangsbøder som nedenfor bestemt, indtil påbuddet er efterkommet, jf. retsplejelovens § 997, stk. 3.

Forvandlingsstraffen for tvangsbøderne fastsættes som nedenfor bestemt.

Ved strafudmålingen og ved fastsættelse af tvangsbøderne har retten lagt vægt på forholdets karakter, herunder at fjernelse af diget er sket i erhvervs-

mæssig henseende for at opnå en mere rationel landbrugsbedrift, hvilket må anses for at give ham en økonomisk fordel.

Thi kendes for ret:

Tiltalte, T , skal betale en bøde på 8.000 kr.

Forvandlingsstraffen for bøden er fængsel i 10 dage.

Tiltalte, T , skal betale tvangsbøder på 2.000 kr. månedligt fra den 1. januar 2023, indtil påbuddet er efterkommet.

Forvandlingsstraffen for de fortløbende tvangsbøder er fængsel i 6 dage for hver forfalden bøde.

Tiltalte, T , skal betale sagens omkostninger.

Kristina Skovbo Hauerslev
dommer
/s/

DOM

afsagt den 18. december 2023 af Vestre Landsrets 3. afdeling (dommerne Erik P. Bentzen, Jon Esben Hvam og Rikke Jørgensen (kst.)) i ankesag

V.L. S-1624-22

Anklagemyndigheden

mod

T

født den 8. marts 1971

(advokat Birgitte Nygaard Christensen, Aarhus)

Retten i Randers har den 27. juni 2022 afsagt dom i 1. instans (rettens nr. 8-2033/2020).

Påstande

Tiltalte har påstået frifindelse, subsidiært formildelse.

Anklagemyndigheden har påstået stadfæstelse, dog således at de månedlige tvangsbøder skal betales fra den 1. juni 2024.

Supplerende oplysninger

Der er for landsretten fremlagt en rapport afgivet den 5. december 2022 af praktiserende landinspektør Henrik Vad Jensen, AAKJAER Landinspektører, til Interlex Advokater.

T har den 18. juli 2018 vedtaget en bøde på 3.000 kr. for overtrædelse af færdselsloven og har den 31. maj 2022 vedtaget en bøde på 5.000 kr. for overtrædelse af økologiloven og bekendtgørelse om økologisk jordbrugsproduktion.

Forklaringer

Tiltalte og vidnerne B, E og F har for landsretten i det væsentlige forklaret som i 1. instans. Der er endvidere afgivet forklaring af K og landinspektør Henrik Vad Jensen.

Tiltalte har supplerende forklaret, at han ikke har opført det dige, som han er blevet pålagt ved Kulturstyrelsens påbud. Han købte matr.nr. bb, af sine forældre. De havde ejet matriklen siden 1980. I 2006 købte han matr.nr. aa samme sted af E. Han fjernede strækning 3 i 2007, ekstrakten side 42. Strækningen befandt sig på en bakketop med mindre træer, som kunne trækkes op med en traktor, og terrænet kunne derefter pløjjes, hvorved det blev jævnet. Der lå kun enkelte henkastede sten, som skulle fjernes. Han havde selv kastet nogle sten derhen. Der er et stort fald mod øst på strækning 3. På strækning 1 var beplantningsforholdene de samme bortset fra, at strækning 1 er flad. På strækning 2 brugte han en minigraver til at fjerne bevoksningen. Strækning 2 var vokset mere til end de øvrige to strækninger. Det var en større opgave at fjerne beplantningen, hvilket han selv stod for. Det var i 2014. Han er bekendt med, hvordan et stendige ser ud.

Foreholdt ekstrakten side 113, foto 6, der viser strækning 4 set fra nord, har han forklaret, at den tværgående bevoksning, man kan se bagest i billedet, minder om, hvordan strækning 3 så ud, før bevoksningen blev fjernet. Strækning 4 på foto 7 ser anderledes ud end strækning 1-3, da der var mere beplantning på disse strækninger. Strækning 1-3 så ikke ud som foto 8 på ekstrakten side 114, som er fra strækning 4. Foreholdt ekstrakten side 115, foto 10, så strækning 1-3 heller ikke sådan ud. Foto 12, ekstrakten side 116, kunne minde om strækning 3, men strækning 3 havde flere træer og mere beplantning. Det skrånede også mere mod øst på strækning 3.

På ekstrakten side 118, foto 16, der er fra strækning 2, kan man bagest på billedet også se strækning 1 og motortrafikvejen mod syd. Ved rydningen af strækning 2 fjernede han sten, som naboen i sin tid havde henkastet ved skellet. På strækningen var der naturligt flere sten i jorden end på de sydligere strækninger. Frost flytter hvert år sten op i højere jordlag, og

disse skal flyttes. Han støder på nye sten hvert år. Der var flest sten på strækning 2. Stenene var ikke på en række eller stablet i skellet, men lå spredt.

Foto 1 på ekstrakten side 43 er taget fra nordenden af strækningen mod syd. Det kunne ligne overgangen mellem strækning 3 og 4, men ligner ikke de sydligere strækninger. Foto 2 på ekstrakten side 44 viser skellet på strækning 4, og sådan så strækning 3 også ud.

Foto 6 og 7 på ekstrakten side 48 og 49 viser strækning 2 set fra nord. Fotoet er taget på strækning 3. Der var flere træer på denne strækning, som man også kan se på billedet.

Bunken af sten på foto 8 på ekstrakten side 50 stammer fra rydningen af strækning 2. Stenene er både fra skellet og marken. Han vil anslå, at der ligger 200-300 sten på fotoet i tillægsektrakten side 6, som er taget set fra syd på strækning 1. Den årlige stensamling fra marken blev læsset af på dette sted. Han brugte en minigraver. Han kørte ikke jord væk, og han kørte ikke sten til andre steder end i bunden af strækning 1 som vist på fotoet.

Der foregik en del undersøgelser og flytning af jord i forbindelse med etablering af motortrafikvejen i 80'erne. Myndighederne har ikke før 2014 påtalt over for ham, at han har fjernet det levende hegn i skellet.

B har supplerende forklaret, at man ikke kan se på matrikelkortet på ekstrakten side 133, hvornår diget er etableret. Det fremgik af forordningen af 1794 om hegn og fred for jorder, at der skulle bygges diger mellem markerne. Det skete typisk tyve år før til tyve år efter 1794. Der er 32.000 km beskyttede diger i Danmark. Ud fra matrikelkortet kan man ikke se, om der var et stendige.

På det høje målebordsblad fra 1878 i ekstrakten side 134 er der en signatur for ”jordvold eller stengærde”. Man kan ikke af kortet se, om det er et stengærde eller en jordvold. På målebordsbladet fra 1956 i ekstrakten side 135 viser den sorte fede streg, at der er tale om en jordvold eller et stengærde. De korte streger og boblerne ud fra den fede streg er et tegn for bevoksning. På 4 cm-kortet fra 1975, ekstrakten side 136, er der fortsat en signatur for et stengærde, mens signaturen for skellet er ændret på 4 cm-kortet fra 1988 på skellet. Det skete nogle steder, bl.a. på Djursland, at stengærder/jordvolde blev omklassificeret til levende hegn, som illustreres med en tynd streg. Efter hans opfattelse skyldes signaturændringen, at man gik fra opmåling i marken til at anvende luftfotos. På luftfotos kan man

ikke se et dige under bevoksningen. Det kan også skyldes, at man har konstateret i marken, at diget var lavere end 0,75 m, idet der i så fald ikke er krav om at anvende en signatur for et dige. Et dige er imidlertid også beskyttet efter museumsloven, selv om det er lavere end 0,75 m. Efter hans vurdering er det en fejl, at strækningen er klassificeret som et levende hegn på dette kort. Den del af strækningen, der ikke er fjernet, strækning 4, er markeret som et levende hegn også på 4 cm-kortet fra 1988.

På luftfotoet fra 1954 kan man se en linje på hele strækningen, men man kan kun se, at der er bevoksning. Luftfotoet fra 2002 viser det samme, nemlig at der er bevoksning hele vejen til Feldbæk, og at bevoksningen er tyndere mod nord. På luftfotoet fra 2006 ses det samme bortset fra, at der er gennembrud i diget. På luftfotoet fra 2008 mangler en strækning på 125 meter (strækning 3). På luftfotoet fra 2010 er den sydlige strækning mod Feldbæk på 125 meter fjernet (strækning 1). På luftfotoet fra 2016 er kun strækning 4 tilbage. Fra 2006 til 2014 blev diget fjernet i 3 etaper.

For strækning 1 og 3 er det alene en antagelse, at der var tale om et stendige. For så vidt angår strækning 2, der blev fjernet i 2014, fremgår det af billeder fra kommunens besigtigelse, at der er flyttet sten med gravemaskinen. Stenene kan kun være kommet fra fjernelse af strækningen. Det bygger han bl.a. på, at stenene er jordfarvede på den ene side, og at der er mos på den anden side. Det fremgår både af fotos taget af kommunen og Moesgaard Museum. Strækning 3 må have været et stendige, da der har været stendiger på begge sider af denne strækning. Et dige bygges normalt ad en omgang og med brug af samme materialer. Kort, de fysiske besigtigelser og det tilbageværende stendige på strækning 4 har ført til styrelsens konklusion om, at der var tale om et stendige på hele strækningen.

På fotoet i ekstrakten side 90, som stammer fra museets besigtigelse, ses et dige med flere skifter. Diget er opbygget som en murstensmur blot med marksten. Diget skulle kunne opfylde sin funktion som hegn og er derfor normalt sammenhængende. På foto nr. 2 i ekstrakten side 91 er stenene mosbegrøede på den ene side. Der lå flere bunker sten omkring strækningen i forbindelse med besigtigelserne.

Tiltaltes forklaring om, hvordan skellet er opstået, er ikke understøttet af forholdene i marken. Fygesand kan danne jordvolde ved levende hegn, men styrelsen er ikke stødt på diger opstået ved gentagne til- og frapløjninger og plantning af læhegn.

Ved udformningen af påbuddet den 10. april 2015 tog Kulturstyrelsen udgangspunkt i den bevarede del af diget i relation til kravene til resten af strækningen. De kunne måle, at der var en forhøjning under det levende hegn på hele strækningen på i alt 535 meter. De kan ikke fastslå via modeller, hvilken bredde den ikke bevarede del af diget havde. Kravet til højden stammer fra Moesgaard Museums opmåling af den bevarede del af diget.

Det var foreskrevet ved lov, at dimensionerne skulle være ens for hele diget, og derfor havde digerne normalt samme højde hele vejen. Der kan dog være udsving i højden på grund af erosion, eller fordi diget ikke har været bygget lige højt alle steder oprindeligt.

Der er ved påbuddets krav lagt vægt på museets opmålinger, da museet har stor erfaring med opmåling. En LIDAR-scanning som omtalt på side 2 i påbuddet er en scanning med en radar med brug af laserstråler, der sendes fra fly. Ved scanningen får man et 3d billede af landskabet. En LIDAR-måling har høj vertikal nøjagtighed. Der var dog mindre god horisontal nøjagtighed i 2007. Målingen viste en variation i højden af strækningen, nogle steder ned til 40 cm. Ved påbuddet blev det accepteret, at diget kunne bygges inden for rammerne af en højde på 50-80 cm.

Han er ikke enig i landinspektør Henrik Vad Jensens konklusion på side 4 i rapporten af 5. december 2022 (tillægsekstrakten side 17). Han er således ikke enig i, at der i Original 1-matrikelkortet, ekstrakten side 133, ikke er en signatur for stengærde/jordvold på strækningen. Det, som landinspektøren har udpeget som signatur for stengærde/jordvold på matrikelkortet vist i tillægsekstrakten side 14, er snarere et risgærde, som er en anden type indhegning end stengærde/jordvold. Der er ingen stendiger indtegnet på kortet på tillægsekstrakten side 14.

Det er sandsynligt, at oplysninger fra planlægningen af motortrafikvejen blev videregivet til Geodatastyrelsen som anført i rapporten side 4. Der er på mange kort på Djursland sket omklassificering af diger til læhegn, fordi man gik over til at anvende luftfotos.

Der er niveauforskel mellem den østlige og vestlige del af marken, idet den østlige ligger lavere end den vestlige mark. Ud fra højdemodellen kan man se, at der er niveauforskel, men ikke hvor stejl skråningen har været. Det ses af højdemodellerne fra 2015 og 2018.

Skyggekortet på ekstrakten side 92 er fra 2007, hvor man gjorde de første forsøg med at anvende højdedata i Kulturstyrelsen. Det er ikke disse mål, der er lagt til grund for påbudet, men derimod målene beregnet ved Moesgaard Museums undersøgelse.

Der er ikke et kort i sagen, hvor der er indtegnet et stendige. Signaturen er jordvold/stengærde, uden at der er sondret mellem disse. At der var tale om et stendige, base-rede styrelsen på undersøgelserne på stedet, fotos og den bevarede strækning 4.

Han kan ikke afvise den mængdeberegning af sten, som fremgår af landinspektørens rapport i tillægsektrakten side 31. Antallet af sten er nok for højt, idet de fundne sten var større end på fotoet på side 30 i tillægsektrakten, men mængden af sten er den samme.

Ved sin undersøgelse gengivet i notat af 14. august 2023 (tillægsektrakten side 41ff) konkluderede han, at der var sket en udjævning af terrænet. På side 2 i rapporten viser den røde og blå graf et tværsnit af diget på strækning 4. Den røde graf illustrerer data fra 2007, og den blå graf data fra 2018. Graferne følger hinanden godt. Der er mindre måleusikkerheder vedrørende 2007. Digets asymmetri skyldes, at den østlige mark ligger lavere end den vestlige.

På side 3 i rapporten ses af graferne, at højden af jordoverfladen på denne strækning 3 har været mere ulige i 2007 end 2018. Det indikerer, at der er sket en udjævning mellem 2007 og 2018.

På side 4 i rapporten ses en markant forskel på 0,4 meter mellem jordhøjden i 2007 og 2018 vedrørende strækning 2. Den nederste graf på side 5 indeholder nok punkter til at vurdere højdeforskellen mellem 2007 og 2018.

På side 7 i rapporten er angivelsen af digets højde fra øst på 0,4 meter behæftet med usikkerhed i begge retninger ned til 0,3 meter.

Han ved ikke, om stendiget er reableret i dag.

Slots- og Kulturstyrelsen vedligeholder et kort over registrerede beskyttede diger, som er tilgængelig på Danmarks Arealinformation. Denne registrering er vejledende. Det er loven, som afgør, om et dige er beskyttet.

Diget er formentlig først blevet indtegnet i 2014. Digerne markeres med orange streger. Det er en fejl, at der på kortet er registreret et dige nederst mellem L Bæk og vejen.

Han tror, at det er fejl, at der ikke er registreret et dige på 4 cm-kortet fra 1988 i ekstrakten side 137, men det kan være, fordi diget er under 0,75 meter.

Strækning 4 har haft mindre kraftig bevoksning end de øvrige strækninger. På luftfotoet fra 1954 er bevoksningen meget beskeden på strækning 4. Han kan ikke se sten på strækningen på foto 6, ekstrakten side 113. Han ved ikke, hvor lang strækningen på foto 8 i ekstrakten side 114 er, eller hvor på strækning 4 fotoet er taget. Billederne er taget af K. Der er sten på foto 12 og 13 i ekstrakten side 116, men de er svære at se på grund af græsbevoksningen.

Højdemodellen viser højde over normalvandstanden. Højdemodellen er baseret på, at nogle laserstråler fra LIDAR-scanningen rammer jordoverfladen, mens andre rammer vegetationen. Scanningen har svært ved at gennemtrænge bl.a. rapsmarker, men bortset fra det fanger den både jordoverfladens højde og beplantningens højde. Graferne på side 3 i hans rapport viser, at der er sket fjernelse af diget på strækning 3. Man kan derimod ikke vurdere skråningens stejthed. Hvis der er en stor forskel fra grafens top til bund, er det en indikation på et dige med en vis højde.

Han vil mene, at Slots- og Kulturstyrelsen anvender højdemodeller i dets daglige arbejde på samme måde som landinspektører.

Foreholdt fotoet på tillægsektrakten side 6 er der efter hans vurdering ikke lige så mange sten, som der blev fjernet fra stendiget. Han vil vurdere, at der på foto 2 i ekstrakten side 91 er omkring 100 sten svarende til 10-20 meter dige. Han kan ikke med sikkerhed sige, at stenene på fotoet ikke er marksten.

E har supplerende forklaret, at han tidligere drev landbrug fra matr.nr. cc og aa. Han kan huske skellet mellem matr.nr. aa og bb. Der var hvidtjørn i skellet, som han på et tidspunkt skar ned. Foreholdt ekstrakten side 42 har han forklaret, der på strækning 1 og 2 ikke var en forhøjning, men alene hvidtjørn. På strækning 2 steg terrænet mod nord, og der var et fald fra skellet mod øst. Strækning 2 var bredere og med træer. På strækning 4 var der mindre beplantning. Strækningen så ud som på ekstrakten side 116. Foreholdt foto 8, eks-

trakten side 114, kan han ikke vurdere, om det har set sådan ud. Der kan have været et bredere skel på strækning 4.

F har supplerende forklaret, at på strækning 1-3 som vist på kortet i ekstrakten side 42 var der primært hvidtjørn i skellet. På strækning 2 var bevoksningen bredere end på strækning 1. På strækning 3 var træerne måske lidt mindre. Han har i perioden frem til 2006 aldrig bemærket et stendige. Strækning 4 så anderledes ud, da der ikke var samme beplantning. Terrænet faldt mod øst også på strækning 4. Strækningen var flad. På strækning 2 faldt terrænet mod Feldbæk.

K har forklaret, at hun husker sin besigtigelse af området i 2014 på vegne af Kulturstyrelsen. Hun optrådte ikke som sagsbehandler, men søgte kun oplysninger i marken på vegne af styrelsen.

Foreholdt fotoet i ekstrakten side 42 er der tale om et beskyttet stendige. På den sydlige del af strækningen var diget fjernet for længe siden. Strækning 3 var også fjernet for længe siden. Hun finder det sandsynligt, at der har været et stendige langs hele strækningen. Hun baserede denne vurdering på det tilbageværende stykke dige og de stendynger, der lå langs strækningen. Hun lavede en feltbeskrivelse. Hun havde forinden set på luftfotos og historiske kort. De historiske kort viser, hvor langt tilbage i tid diget havde været registreret. De historiske kort havde digesignatur, mens luftfotos viser, hvornår diget er fjernet.

På foto 10 i ekstrakten side 52, der viser strækning 1, var der under hendes besigtigelse ikke længere tegn efter, at der har været et dige. Markerne var bearbejdet for længe siden. Hun formoder, at stenene på fotoet stammer fra det fjernede stendige. De så større ud end marksten, hvorfor hun anså det for sandsynligt, at de stammede fra diget. Stenene var af samme størrelse som på strækning 4, hvor der endnu var et dige.

På foto 8 i ekstrakten side 50 kunne hun se, at diget netop var fjernet på grund af de friske kørespor og den opløjede jord. Der lå mange sten, der var et dige lige nord for, og der skulle ifølge de historiske kort have været et stendige.

På foto 14 i ekstrakten side 56 ses strækning 2 fra syd. Fotoet er retningsgivende for, hvordan hele strækning 2 så ud.

Strækning 3 og 1 lignede hinanden. Der var ikke friske kørespor eller bunker med sten eller fældede træer.

Hun kom først ud til området efter fjernelsen af diget. Ved sin vurdering forholdt hun sig til registreringerne i Miljøportalen og sine undersøgelser i marken.

Om foto 18-21 i ekstrakten side 59-62 har hun forklaret, at foto 18 viser en del af strækning 4. Stenene lå i 2-3 skifter, og dermed konkluderede hun, at det var et stendige og ikke blot tilfældigt henkastede sten. Landmålerstokken har hun sat op for at markere størrelsesforhold. Bredden af diget måles fra digefod til digefod. Bredden kan variere, men var ensartet på strækning 4. Foto 20 i ekstrakten side 61 viser, hvordan bredden nogenlunde var på strækning 4. Der var ikke stor højdeforskel på diget mod vest, men 50-80 cm mod øst. Højden lå mellem 50 og 80 cm, hverken mere eller mindre. Dette stendige havde en bagvold af jord mod vest. Hun kan ikke garantere, at der ikke også var sten på vestsiden.

Diger kan være konstrueret forskelligt. Hun er ikke i tvivl om, at strækning 4 er et stendige. Man kan ikke vide, om målene for strækning 3 var de samme som for strækning 4, men man må forlade sig på luftfotos. Terrænforholdene kan have indflydelse på et diges udformning, men et dige vil normalt have samme størrelsesforhold langs hele skellet.

På luftfotoet fra 2002 kan man ikke se, hvad der er under beplantningen. Hun brugte luftfotos til at se, hvornår et dige er fjernet. Hun bygger sin vurdering om, at der har været et dige langs hele strækningen, på de historiske kort. Hun kan ikke med sikkerhed sige, at alle diger er registreret.

Det er efter hendes vurdering en fejl, at 4 cm-kortet i ekstrakten side 137 ikke har angivet strækningen som et dige. Hun er ikke bekendt med det anlægsarbejde, der er blevet udført inden 1988.

Hun er bekendt med, at der kan være marksten i jorden. Foreholdt fotoet i ekstrakten side 50 har hun forklaret, at der under hendes besigtigelse var store mængder sten, som lå flere steder omkring strækningen. Hun vil tro, at der er 50-100 sten på fotoet. Hun kan ikke sige, hvor mange sten der skal bruges for at lave det stendige, som påbuddet foreskriver. Diget bestod af en stenmur og en jordvold og dermed ikke kun af sten.

Henrik Vad Jensen har forklaret, at han har været landinspektør siden 1994. Han har arbejdet i Vejdirektoratet frem til 2014 og har været praktiserende landinspektør siden da. Han har været tilknyttet Aalborg Universitet som underviser og censor siden 2002.

Han har i sin rapport af 5. december 2022 taget udgangspunkt i påbuddet. Der er ikke så meget historisk billedmateriale fra dette område.

Han har undersøgt, om der har været et dige på strækningen, jf. digebekendtgørelsens § 1. På 4 cm-kortet fra 1988 i ekstrakten side 137 er der ikke registreret jordvold/stengærde. Man plejer at overføre viden fra målebordsblade til senere kort, men i dette tilfælde er der sket en aktiv afregistrering fra målebordsbladene og 4 cm-kortet fra 1975, ekstrakten side 136, til 4 cm-kortet fra 1988. De historiske kort er det bedste bud på, hvordan forholdene har været. Han forestiller sig, at der har været en besigtigelse i marken, som i 1988 har ført til ændringen i 4 cm-kortet. Det er også en mulighed, at man har fjernet digesignaturen i 1988, fordi diget har været usynligt fra luften på grund af beplantning.

Vejdirektoratet lavede i 80'erne en registrering af forholdene i marken med henblik på at planlægge linjeføringen til motortrafikvejen. Vejdirektoratet har traditionelt sendt deres registreringer til kortmyndigheden (Geodætisk Institut). Det er derfor, at han tror, at der er taget aktivt stilling til afregistrering af diget.

På matrikelkortet i tillægsektrakten side 14 kan det med gult markerede være et risgærde, men han mener, at det er et stengærde. Det ville være mærkeligt ikke at registrere et stendige på kortet, hvis man registrerede risgærder. Der var en vis autonomi blandt dem, der udarbejdede de gamle matrikelkort.

Som han har anført på side 3 i sin rapport, er alle skel på de gamle matrikelkort tegnet op med bred tusch, hvilket er signaturen for stengærde/jordvolde i de gamle målebordsblade. Hans vurdering er, at det derfor ikke er udtryk for, at der var tale om jordvolde eller stendiger, men at der blot kan være tale om markering af en beplantningsgrænse.

Foreholdt det høje målebordsblad fra 1878 i ekstrakten side 134 er han i tvivl om, hvorvidt linjen for skellet er markeret som jordvold/stengærde eller blot som beplantning. Det samme gælder det lave målebordsblad fra 1956 i ekstrakten side 135. På 4 cm-kortet fra 1975 i

ekstrakten side 136 er der signaturer for linjer på kortet, der ligner diger, mens signaturen på skellet i denne sag er et levende hegn.

Han kunne ikke drage konklusioner fra fotomaterialet ”Danmark set fra luften” som omtalt på side 3 i hans rapport, tillægsekstrakten side 15.

Der blev i 2007 introduceret en ny højdemodel. Højdemodellen måler afstanden fra en laser i et fly til det, som laserstrålen rammer. Højdemodellen kan bruges på veldefinerede punkter, fx dyrket mark. Højdemodellen er mere vanskelig at anvende i områder med beplantning som fx i skel. Hans landinspektørfirma ville ikke anvende denne højdemodel på en mark uden samtidig at foretage kontrolmålinger i felten. De bruger aldrig højdemodellen i skel.

Højdemodellen fra 2007, ekstrakten side 73, viser kun tendenser. Han kan fx se, at der er niveauforskel mellem vest og øst for skellet. Han vil være påpasselig med at sige, at modellen viser, at der er en forhøjning i skellet.

Han har udarbejdet de tværsnit, som findes i tillægsekstrakten side 25ff, ud fra de data, der var i højdemodellerne. Han kan ikke ud fra tværsnittene se en forhøjning på 50-80 cm i skellet. Han vurderer det alene som en skråning mod øst.

Tværsnittet i tillægsekstrakten side 27 stammer fra midt på strækningen. Terrænet falder fra skellet mod øst. Man kan ikke på tværsnittet se, at der skulle være et stendige, da der ikke ses en niveauforskel på mellem 50 og 80 cm.

På tværsnittet i tillægsekstrakten side 28, der er fra strækning 4, ses et fald i grafens kurve, som kunne stemme med et stendige med et fald på 50-80 cm.

Han har ved hjælp af tværsnittene efterprøvet de tal og størrelser, som indgår i Kulturstyrelsens påbud, og har ikke kunnet bekræfte de dimensioner, der er angivet i påbuddet. Talene taler imod Kulturstyrelsens konklusioner.

Foreholdt Slots- og Kulturstyrelsens notat af 14. august 2023, tillægsekstrakten side 41ff, har han forklaret, at højdemodellerne fra 2007 og 2018 i ekstrakten side 42 vedrørende den

nordlige del af diget understøtter hinanden, og de tyder på, at der kunne være tale om et dige.

Foreholdt graferne vedrørende diget, der blev fjernet i 2006-2008, ekstrakten side 43, har han forklaret, at da der har været beplantning i 2007, kan man ikke sige med sikkerhed, om der er fjernet terræn. Man kan således ikke sige, om der er blevet fjernet et stendige. Tværsnit 1 og 2 i tillægsektrakten side 26 og 27 indikerer heller ikke, at der har været et stendige. I tillægsektrakten side 28 indikerer kotefaldet mellem de to punkter øst for markskellet, at der er et stendige.

Han kan ikke eftervise, at der har været et stendige af de dimensioner, som Kulturstyrelsen har lagt til grund, men alene at der har været en skråning. Han synes, dataene taler imod, at der har været et dige med sådanne dimensioner.

Tværsnittet i tillægsektrakten side 30, som han har skitseret ud fra Kulturstyrelsens påbud, kunne stemme med tværsnit 3 i hans undersøgelser, men ikke tværsnit 1 og 2.

Landsrettens begrundelse og resultat

Kulturstyrelsen, nu Slots- og Kulturstyrelsen, udstedte den 10. april 2015 et påbud til tiltalte om ændring af det beskyttede dige omfattet af tiltalen med frist til at berigtige det ulovlige forhold senest den 15. oktober 2015. Det fremgår, at påbuddet bl.a. bygger på en anmeldelse fra Syddjurs Kommune, som ved en besigtigelse den 28. oktober 2014 konstaterede, at der var et igangværende arbejde med at fjerne et stendige beskyttet efter museumslovens § 29 a, og på en besigtigelse foretaget den 13. november 2014 af museumsinspektør K fra Moesgaard Museum, som vurderede, at der frem til i hvert fald 2006 havde været en digestrækning på ca. 535 meter, og at der var tale om et stendige.

K har for landsretten som vidne forklaret, at hun fandt det sandsynligt, at der har været et stendige langs hele strækningen, hvilket hun baserede på det tilbageværende stykke dige og de stendynger, der lå langs strækningen, ligesom hun forinden havde set på luftfotos og historiske kort. Hun kunne endvidere på foto 8 i ekstrakten side 50 se, at diget netop var fjernet på strækning 2 på grund af de friske kørespor og den opløjede jord. Også forklaringen afgivet af vidnet B fra Slots- og Kulturstyrelsen, som bygger på hans notat af 14. august 2023, støtter, at der på strækningen har været et stendige.

På den baggrund og i øvrigt af de grunde, som byretten har anført, lægger landsretten til grund, at der har været et beskyttet stendige på stedet som angivet i Kulturstyrelsens påbud af 10. april 2015 omfattet af bekendtgørelse om beskyttede sten- og jorddiger og lignende § 1, stk. 1, nr. 1, og dermed tillige af museumslovens § 29 a.

Den af forsvareren ensidigt indhentede erklæring fra AAKJAER Landinspektører og forklaringen afgivet af landinspektør Henrik Vad Jensen kan således ikke føre til en anden vurdering.

Landsretten finder herefter, at der ikke er grundlag for, at Kulturstyrelsens påbud af 10. april 2015 skulle være ulovligt eller ugyldigt.

Landsretten tiltræder, at tiltalte har handlet groft uagtsomt ved ikke at berigtige det ulovlige forhold og undlade at efterkomme påbuddet af 10. april 2015 om senest den 31. marts 2017 at reetablere det beskyttede dige, og at tiltalte derfor er skyldig i overensstemmelse med tiltalen.

Landsretten tiltræder, at bødestrafen, der er fastsat som en tillægsstraf og i øvrigt i medfør af bestemmelserne citeret af byretten, som udgangspunkt passende kan fastsættes til 8.000 kr. Efter længden af sagsbehandlingstiden, som ikke skyldes tiltaltes forhold, nedsættes straffen imidlertid til 1.500 kr., jf. dagældende straffelovs § 82, nr. 13 og 14, med en forvandlingsstraf på 6 dage.

Landsretten tiltræder af de grunde, som byretten har anført, byrettens bestemmelse om tiltaltes pligt til at betale månedlige tvangsbøder på 2.000 kr., indtil påbuddet er efterkommet, med den ændring, at de månedlige tvangsbøder først skal betales fra den 1. juni 2024.

Med de anførte ændringer stadfæster landsretten dommen.

Efter sagens resultat skal statskassen betale sagens omkostninger for landsretten, jf. dog retsplejelovens § 1007, stk. 2, 1. pkt. Der er ikke grundlag for undtagelsesvist at pålægge det offentlige at afholde udgiften til den af forsvareren ensidigt indhentede landinspektør-erklæring, idet tiltalte skønnes ikke at have haft rimelig grund til at indhente erklæringen, jf. retsplejelovens § 1007, stk. 2, 3. pkt.

Thi kendes for ret:

Byrettens dom stadfæstes med de ændringer,

at bøden, som tiltalte, T, skal betale, nedsættes til 1.500 kr.,

at forvandlingsstraffen for bøden er fængsel i 6 dage,

og at tiltalte først skal betale de månedlige tvangsbøder på 2.000 kr. fra den 1. juni 2024.

Statskassen skal betale sagens omkostninger for landsretten.

Erik P. Bentzen

Jon Esben Hvam

Rikke Jørgensen

(kst.)